

International Journal of Mardin Studies
Yıl 2024-Cilt:5/Sayı:2 / Year 2024-Volume:5/Issue 2

Mardinli İki Büyük Tıp Doktoru:

Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener

Two Great Medical Doctors from Mardin:

Prof. Dr. Aziz Sancar and Prof. Dr. Murat Dilmener

Hasan Basri SAVAŞ

*Doç. Dr., Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Mardin Artuklu Üniversitesi
Associate Professor, Faculty of Medicine, Department of Medical Biochemistry,
Mardin Artuklu University*

hasansavas@artuklu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-8759-4507>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/ Received: 3 Haziran 2024 / 3 June 2024

Kabul Tarihi/ Accepted: 22 Temmuz 2024 / 22 July 2024

Yayın Tarihi/ Published: 31 Ekim 2024 / 31 October 2024

Yayın Sezonu/ Pub Date Season: Ekim / October

Atıf/ Cite as: Savaş, H.B. (2024). Mardinli İki Büyük Tıp Doktoru; Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener. *International Journal of Mardin Studies*, 5 (2), 91-103. <https://doi.org/10.63046/ijms.1494894>

Savaş, H. B. (2024). Two Great Medical Doctors from Mardin; Prof. Dr. Aziz Sancar and Prof. Dr. Murat Dilmener. *International Journal of Mardin Studies*, 5 (2), 91-103 <https://doi.org/10.63046/ijms.1494894>

İntihal/ Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./ This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software

Yayıncı/ Published by: Mardin Artuklu Üniversitesi / Mardin Artuklu University

Telif Hakkı&Lisans/ Copyright&License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanmaktadır./ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Mardinli İki Büyük Tıp Doktoru:**Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener****Hasan Basri SAVAŞ¹****Özet**

Bu çalışmada; Mardinli ve İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi mezunu olan, başarılarıyla alanlarında zirvede yer alan; Prof. Dr. Aziz Sancar ile Prof. Dr. Murat Dilmener'in benzer ve farklı yönleri incelenmiştir. İkisi de aynı topraklardan çıkan bilim insanları olarak bilimsel ve insani niteliklerini bir arada sergilemişlerdir. Aziz Sancar, yurt dışında lisansüstü eğitim almış ve olağanüstü başarılar elde etmiştir. Bu süreçte köklerine sıkı sıkıya bağlı kalmış, başarılarıyla öne çıkarken, memleketinin eğitimi için bütün varlığıyla vakıf kurarak öğrencilere destek olmuştur. Murat Dilmener ise İstanbul'da kalarak uluslararası alanda önemli başarılarına imza atmış ve Türkiye'deki tıp eğitimine büyük katkılar sağlamıştır. Bir taraftan da hastalar ve öğrenciler için bütün imkânlarını seferber etmiş, bu alanda faaliyet gösterecek vakıf ve derneklerin kuruluşunda aktif görevler almıştır. Bu çalışmada, Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener'in bilimsel ve insani vasıflarının bir arada ele alınması ve bu vesileyle, onların neden bilim tarihine geçen büyük hekimler olduğunun anlaşılması amaçlanmıştır. Her iki büyük bilim insanı hem bilimsel çalışmaları hem de insani yardımlarıyla ön plana çıkmış ve genç bilim insanlarına örnek olmuşlardır. Bu makalenin sonucunda, bilimin iyilik için kullanılması ve güzel niteliklerin bilimsel başarılarla birleştirilmesi sonucunda anlam kazanabileceği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Prof. Dr. Aziz Sancar, Prof. Dr. Murat Dilmener, Mardin, Tıp Bilimi.

Two Great Medical Doctors from Mardin:**Prof. Dr. Aziz Sancar and Prof. Dr. Murat Dilmener****Abstract**

In this study; the similar and different aspects of Prof. Dr. Aziz Sancar and Prof. Dr. Murat Dilmener, both from Mardin and graduates of Istanbul University Istanbul Faculty of Medicine and successful figures in their fields, have been examined. Both of them, as scientists emerging from the same lands, have demonstrated their scientific and humane qualities together. Aziz Sancar pursued postgraduate education abroad and achieved extraordinary success. While excelling with his achievements, he remained closely connected to his roots and established foundations with the education of his homeland by supporting students. On the other hand, Murat Dilmener stayed in Istanbul and made significant achievements in the international arena, contributing greatly to medical education in Turkey. He also mobilized all his resources for patients and students, actively participating in the establishment of foundations and associations in this field. This study aims to explore the scientific and humane qualities of Prof. Dr. Aziz Sancar and Prof. Dr. Murat Dilmener together and to understand why they are considered great physicians in the history of science. Both of these great scientists have stood out with their scientific research and humanitarian aid, serving as role models for young scientists. The conclusion of this article reveals that the use of science for good and the integration of positive qualities with scientific achievements can lead to meaningful outcomes.

Keywords: Prof. Dr. Aziz Sancar, Prof. Dr. Murat Dilmener, Mardin, Medical Science.

¹ Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü, Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı, hasansavas@artuklu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8759-4507.

Giriş

Birbirine yakın yıllarda Mardin’de dünyaya gelen ve Mardin’de aldıkları eğitimin üstüne, Türkiye’nin en saygın tıp fakültelerinden Çapa olarak bilinen İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinde tıp eğitimi alarak alanlarında dünyada tanınan hekimler olan Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener’in birbiriyle ortak ve birbirinden farklı bazı yönleri bulunmaktadır. Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener’in hayatlarının, başarılarının, insani vasıflarının ve eserlerinin bir arada öğrenilmesi, yeni yetişen genç öğrenciler başta olmak üzere, bütün bilim dünyası için büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener’in bilimsel ve insani vasıflarının bir arada ele alınması ve bu vesileyle, onların neden bilim tarihine geçen büyük hekimler olduğunun anlaşılması amaçlanmıştır. Mardin’in tarihte ve günümüzde çok başarılı hekimler yetiştirmiş olması, tıp bilimlerinde müstesna bir yeri bulunması sebepleriyle; Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener’in Mardinli olmaları daha büyük bir anlam kazanmaktadır. Dünyanın bilinen ilk üniversitelerinden birinin Mardin’deki Nisibis Akademisi olması ve bu akademi bünyesinde tıp eğitimi verildiğinin bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca çok değerli bir Artuklu eseri olan; Mardin Bimaristan Külliyesi’nin Anadolu’da ve bölgede tıp eğitimi veren ilk kurumlardan olması, büyük bir hastane statüsünde hasta tedavisine dair birçok işlemin bu külliye yapıldığının bilinmesi Mardin’den yetişen iki büyük hekimin başarılarını daha anlamlı hale getirmektedir.

1. Nobel Bilim Ödüllü Prof. Dr. Aziz Sancar

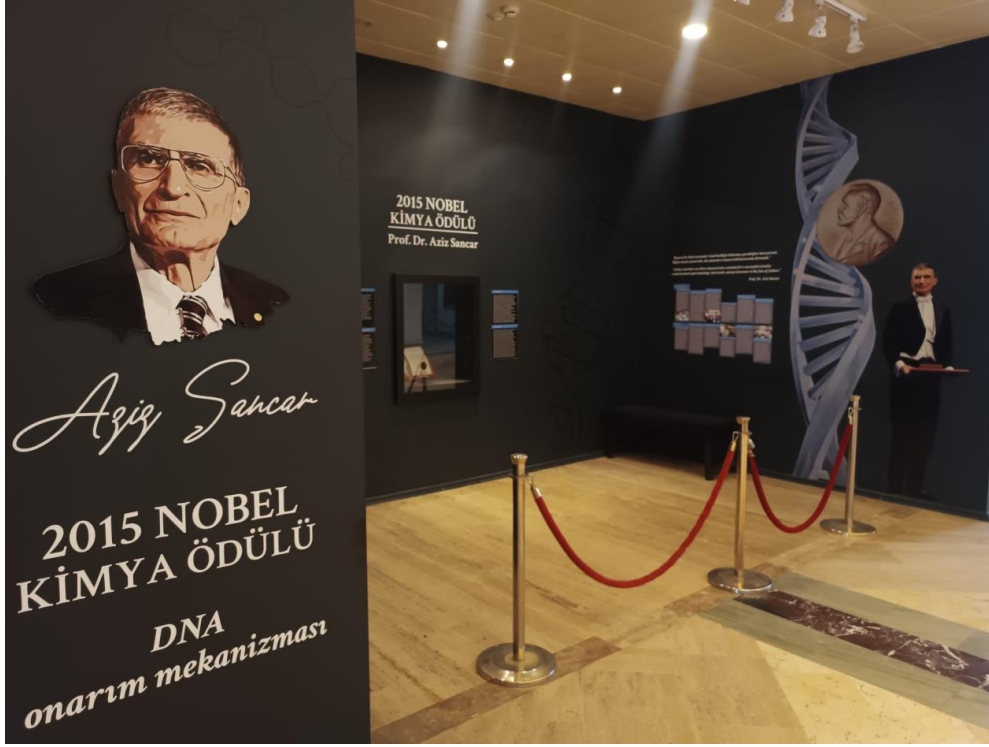
Aziz Sancar, 1946 yılında Mardin’in Savur ilçesinde, çiftçilikle uğraşan orta gelirli bir ailenin sekiz çocuğundan yedincisi olarak doğdu. İlk ve orta öğrenimini Mardin’de tamamladı. Mardin Lisesinden 1963 yılında mezun oldu. Daha sonra tıp doktoru olmak amacıyla kazandığı İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinden mezun oldu. Mardin’de bir süre doktor olarak çalıştıktan sonra büyük hedeflerine ulaşmak amacıyla eğitimine Amerika’da devam etti. Hayatı boyunca büyük zorluklarla karşılaşmasına rağmen azim ve kararlılıkla çalışarak DNA tamiri konusundaki çalışmalarıyla tarihe geçti ve 2015 yılında Nobel Ödülü’nü kazandı. Aziz Sancar, dünya bilim tarihinde önemli bir yer edinmiş ve hâlen devam eden üstün bilimsel araştırmalarıyla gençlere ilham vermektedir. Hitler’in yol açtığı savaşlar ve yıkımlar Avrupa’yı kasıp kavururken, Avrupa’daki birçok değerli bilim insanı farklı bölgelere göç etmeye başladı. Bu beyin göçü, Türkiye Cumhuriyeti üniversitelerine de büyük katkılar sağladı. Türkiye’ye gelmek isteyen bilim insanlarına kucak açıldı. Ordinaryus Prof. Dr. Felix Michael Haurowitz, Prag’daki Charles Üniversitesinde çalışırken Avrupa’daki gelişmeler nedeniyle Türkiye’ye sığındı. Haurowitz, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinde Biyolojik ve Tıbbi Kimya Enstitüsüne şef olarak atandı ve burada on yıl süreyle çalıştı. Bu süreçte çok sayıda öğrenci, asistan, uzman ve bilim insanı yetiştirdi. Türkçe ders kitapları yazdı ve proteinler ve bağışıklık konularında önemli araştırmalar yaptı. Onun yetiştirdiği önemli öğretim üyelerinden biri olan Prof. Dr. Mutahhar Yenson, İstanbul Tıp Fakültesi Tıbbi Kimya Enstitüsünün şefi oldu. Yenson, 13 değerli ders kitabı yazdı ve yüzlerce bilimsel araştırma yaptı. O yıllarda DNA’nın varlığını ve önemini öğrencilerine anlatarak büyük bir heyecanla öğretmeye çalıştı.

İyi bir bilim insanı dünyayı değiştirir. Mutahhar Yenson, öğrencilerine bilimsel araştırmalara yönelmelerini tavsiye etti. O yıllarda tıp fakültesinde okuyan öğrencilerden biri de genç Aziz Sancar’dı. Sancar, derslerine o kadar yoğunlaşmıştı ki İstanbul’un merkezinde okumasına rağmen Topkapı Sarayı’nı Topkapı semtinde sanacak kadar İstanbul’dan izole bir şekilde çalışmıştı. Mezun olduktan sonra Topkapı Sarayı’nı ziyaret edebildi. Temel tıp bilimlerinin az tercih edildiği bir dönemde Aziz Sancar, büyük fedakârlıklar gerektiren bilim yolculuğuna çıktı. Amerika’da, DNA’yı keşfeden ekiplerle birlikte yıllarca laboratuvarlarda

gece gündüz demeden çalışarak tıpta çığır açacak bir buluş olan “DNA tamiri”ni başardı. Onarım mekanizmalarının, dokuların ihtiyacı olan proteinleri üreten genleri daha hızlı onardığı bilinmekle birlikte bu sürecin nasıl işlediği uzun süredir belirsizdi. Kuzey Carolina Üniversitesi Biyokimya bölümünde öğretim üyesi olan Aziz Sancar, bu gizemi, 30 yıl süren araştırmaları sonucunda çözmeyi başardı. Kendi deyimiyle, bu eser onun en değerli makalesiydi ve Türk arkadaşlarına bu başarısını "Yunus Emre Destanı" olarak nitelendirdi. Nobel Ödülü almak güzeldi, ancak onun için asıl değerli olan, bu ödülün arkasındaki yolculuk ve yapılan keşiflerdi. 45 yıl boyunca durmaksızın çalışarak elde ettiği bu başarıda motivasyonunun güçlü olmasında Mardin'deki kimya öğretmeninden, Çapa Tıp Fakültesindeki kıymetli öğretim üyelerine kadar birçok ismi etken olarak görmektedir (Savaş, 2022; Ulupinar, 2023). Prof. Dr. Aziz Sancar köklerini asla unutmamıştır. Nobel Ödülü konuşmasında, İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinden hocası Prof. Dr. Muzaffer Aksoy'dan bahsetmiş ve bilimsel araştırma yöntemini hocasından öğrendiğini aktarmıştır. Birçok defa bilim aşkının kaynağı olarak Mardin Lisesindeki kimya hocasını göstermiştir. Aziz Sancar, 40 yaşına kadar günde 18 saat çalıştığını, daha sonra bunu günde 12 saate düşürdüğünü belirterek başarı için iyi eğitim ve çok çalışmanın gerekliliğini daima vurgulamıştır. Hâlen yoğun bir tempo ile çalışmaya devam eden Sancar, birçok araştırmasına devam etmekte ve her geçen yıl yeni keşifler yayınlamaktadır. Prof. Dr. Aziz Sancar, 2016 yılında katıldığı İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi mezuniyet töreninde, Nobel Ödülü almış bir bilim insanı olarak Mardin'e olan sevgisini; “Nobel almak güzel bir şey. Fakat Mardin'in Savur ilçesinde doktorluk yapmak daha güzel bir şey.” cümlesiyle çok net bir biçimde ifade etmiştir. Bilim hızla ilerlerken, hâlen çaresi bulunamayan birçok hastalık ve çözülemeyen birçok sorun bulunmaktadır. Gençlere güzel örnek olmak, onlara verilecek en değerli öğüttür. Yeni yetişen öğrencilerin, asistanların ve akademisyenlerin Prof. Dr. Aziz Sancar'ın başarı hikâyesinden alacağı birçok ders olduğunu düşünmekteyiz. Yeni yetişen nesillerin, Prof. Dr. Aziz Sancar'ın aşağıdaki tespitlerini dikkate alarak daha çok çalışıp bilimsel ilerlemenin peşinde olmaları mümkündür:

“Hocalarımızın dediği gibi İstanbul Tıp Fakültesi sadece tıp bilimine değil, bütün bilim alanlarına katkılar vermiş bir tıp fakültesidir. Bununla övünüyoruz. Eğer başkasından saygı istiyorsanız kendinize saygınız olacaktır. Kendinize güveniniz olacaktır. Türk veya Amerikalı arkadaşlarımız olmuştur. 'Ben Harvard, Yale üniversitesindenim' diyorlardı. 'Ben de İstanbul Tıp Fakültesindenim' diyorum. Gerçekten İstanbul Tıp Fakültesi olmak bir ayrıcalıktır. Daima iftihar edin ve çekinmeden söyleyin. Ben mezun olalı 45 yıl olmuş. Bu İstanbul Tıp, Nobel için niye 45 yıl bekledi? 10 yılda olması gerekir. İnşallah aranızda 10 -15 yılda alanlar olacaktır. Bunu temenni ederim.” (URL. 1).

Prof. Dr. Aziz Sancar, kendisine verilen Nobel Ödülü'nü Türkiye Cumhuriyeti'ne hediye ederek Ankara'da devlet töreniyle sergilenmesini sağlamıştır. Ayrıca kendisine verilen 3 replika ödülünden birini de doğduğu topraklarda kurulmuş olan; Mardin Artuklu Üniversitesine hediye ederek burada sergilenmesini sağlamıştır. Mardin Artuklu Üniversitesinde ödülün sergilenmesi ile ilgili yapılan açılış törenine gönderdiği mesajda; “Ben bu ödülü alarak ülkemizin çocuklarına ilham ve 'Biz de yaparız' cesareti verdim” demiştir. Böylelikle asıl mesajı olan, bilimsel çalışma ve başarı aşkını gençlere uygulamalı olarak göstermiştir. Prof. Dr. Aziz Sancar'ın aldığı Nobel Bilim Ödülü'nün Mardin Artuklu Üniversitesinde sergilenen replikasına ait görseller aşağıda şekil 1 ve 2'de sunulmuştur.

Şekil 1. Prof. Dr. Aziz Sancar'ın aldığı Nobel Bilim Ödülünün replikasının Mardin Artuklu Üniversitesinde sergilendiği alan.

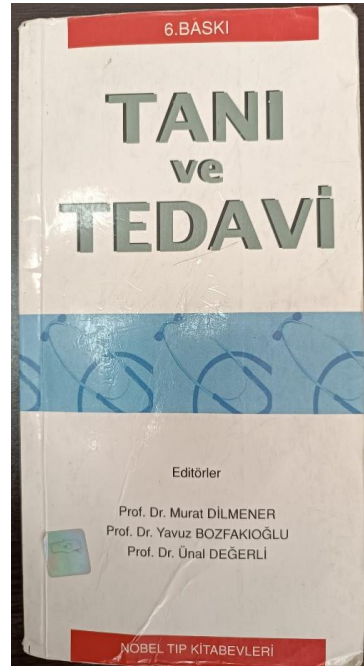

Şekil 2. Prof. Dr. Aziz Sancar'ın aldığı Nobel Bilim Ödülünün Mardin Artuklu Üniversitesinde sergilenen replikası.

2. Prof. Dr. Murat Dilmener

Prof. Dr. Murat Dilmener, 1942 yılında Mardin'de doğmuş ve Mardin'de Cercis Murat Konağı olarak bilinen ve 19. asırda inşa edilmiş olan tarihî yapıda büyümüştür. İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinde (Çapa Tıp) aldığı tıp eğitimi sonrası hekimlik mesleğine Mardin'de başlamıştır. Zamanla İstanbul'a dönerek Çapa Tıp Fakültesinde dünya çapında bir iç hastalıkları profesörü olmuş, on binlerce doktor ve yüzlerce tıp fakültesi hocası yetiştirmiştir. 1983 yılında doçent, 1988 yılında profesör olmuştur. Anabilim Dalı Başkanlığı ve Bölüm Başkanlığı yapmıştır. Bilimsel çalışmaları ve yazdığı eserlerle tıp alanında büyük katkılar sağlamış ve "Hocaların Hocası" unvanını layıkıyla taşımıştır. Pandemi döneminde İstanbul Yeşilköy'de açılan pandemi hastanesine adı verilen ve Mardin'in yetiştirdiği önemli tıp doktorlarından biri olan hocamız Prof. Dr. Murat Dilmener'in tanınması değerlidir. Öncelikle belirtilmelidir ki, merhum Prof. Dr. Murat Dilmener, öğrencileri ve hastaları tarafından 'Hocaların Hocası' unvanına layık görülmüş ve hekimlik mesleğinin en ideal isimlerinden biri olarak kabul edilmiştir. Mardin'den çıkarak uluslararası alanda tanınmış bir doktor olan Dilmener, Çapa Tıp Fakültesindeki ünlü sabah vaka toplantılarında, zor tanı konulan ve ülkenin dört bir yanından sevk edilen hastaların danıştığı önemli hocalardan biriydi. Yazdığı eserler ve yaptığı bilimsel araştırmalarla tıp biliminin gelişimine katkıda bulunmuş, on binlerce iyi hekimin yetişmesinde emeği geçmiştir. Eserleri hâlen tıp camiasında büyük değer görmekte ve kullanılmaktadır. Merhum Prof. Dr. Cemil Taşçıoğlu gibi alanında zirveye ulaşmış birçok tıp fakültesi hocasını yetiştirmiştir. Eğer 1960 yılında Ordinaryüs Profesör unvanı kaldırılmamış olsaydı, bu unvanın tıp bilimleri alanında en çok yakışacağı kişilerden biri kesinlikle Prof. Dr. Murat Dilmener olurdu. 1933 ile 1960 yılları arasında yürürlükte olan Ordinaryüs Profesör mevzuatına bakıldığında, Dilmener hocamızın gerekli tüm şartları fazlasıyla karşıladığı görülmektedir. Bütün birikimini, tecrübelerini, mesleki tecrübelerini cömertçe öğrencilerine sunan büyük bir bilim insanıydı. Mesai kavramına bağlı kalmaksızın, bulduğu her fırsatta, hasta başında, koridorda, odasında daima faydalı bilgi öğretmeye gayret ederdi. O, mesleğine aşık ve öğrencilerinin de hekimlik mesleğini sevmesini amaç edinmiş örnek bir hocaydı. Öğrencilerine ve asistanlarına mesleğini en iyi şekilde öğretmek ve iyi doktorlar yetiştirmek için sahada edindiği tecrübeleri cömertçe kullanan başarılı bir akademisyendi. Ayrıca öğrencilerine en önemli öğüdü; hastaları güler yüzle karşılayıp yolcu etmektir. İç Hastalıkları alanında Türkiye'de ve dünyada tanınan ve bilimsel kalitesi, hekimliği zirvede olan bir isimdi. Değerli bir meslektaşının onun hekimliğini şu şekilde anlatmıştı: 'Resim yapar gibi hasta muayene ederdi'. Kıymetli hocalarımızdan Prof. Dr. Kubilay Karşıdağ ise onun ardından şunları söylemişti: "Hekimliğin, hocalığın sadece doktorluk ve akademik bilgi olmadığını, diğergam olmadan hekim ya da hoca olunamayacağını davranışlarıyla öğretti bize. Saygınlığını ve hekimliğin saygınlığını hep korudu". Ayrıca insani vasıfları ve vicdanı ile örnek bir insandı. İhtiyaç sahibi hastaları mevzuat çerçevesinde ücretsiz tedavi ettiği için hakkında soruşturma açılmış ama yine de kimseyi kapısından geri çevirmemiş, her kesimden insanı tedavi etmeye çabalamıştır. Çeşitli vakıf ve derneklerin yönetiminde yer alarak ihtiyaç sahibi öğrencilerin okuması için büyük çaba sarf etmiştir. İnsani ve tıbbi yardımlar için dört ayrı vakıf ve derneğin kuruluşunda görev almıştır. Öğrencilerin eğitimine destek olmak amacıyla aralarında Mardinliler Eğitim ve Dayanışma Vakfının (MAREV) da yer aldığı çok sayıda vakıf ve derneğin kurucusu olmuştur. Görev yaptığı fakülte'deki ihtiyaç sahibi öğrencilerin eğitimine devam edebilmesi için burs ve yardım faaliyetlerine her zaman öncülük etmiştir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinden İstanbul'a sevk edilen kritik durumdaki hastaların ve yakınlarının sıkça başvurdukları isimlerin başında geliyordu. Görüntüleme ve laboratuvar imkânlarının kısıtlı olduğu dönemlerde, engin saha tecrübesi, derin bilgisi, hastalarla güçlü iletişimi ve çok başarılı fizik muayene uygulamaları ile hızlı ve doğru tanı koymakta başarılı örnek bir tıp doktoru olarak bilinmekteydi. Prof. Dr. Murat Dilmener, maddi durumu yetersiz olan, ücretli

tedavi imkânı bulamayan her hastanın şifasına vesile olmak için kendi başına gelebilecek tüm sıkıntıları göğüslemeyi peşinen kabul ederek onlara el uzatmıştır. Emekli olduktan sonraki yıllarda bile ihtiyaç sahibi hastaları ücretsiz tedavi etmesi ile alakalı soruşturma geçirmiştir. Antakya'da yedek subay olarak askerlik yaptığı kısa süre içerisinde bile haftada bir gün ücretsiz olarak ihtiyaç sahibi hastaların tedavilerini düzenlemiştir. Çalıştığı kurumlardaki ihtiyaç sahibi personeli belirleyip onların evlerinin ihtiyaçlarını kendi çabalarıyla karşılamıştır. İstanbul Tıp Fakültesi Vakfının da kurucuları arasında yer almış, fakültenin ve hastanenin ihtiyaçlarının vakıf tarafından karşılanması için büyük çabaları olmuştur. Prof. Dr. Murat Dilmener, Türkiye'nin dört bir yanından doktorların yetişmesinde önemli rol oynamış ve yazdığı eserlerle tıp eğitimine büyük katkılar sağlamıştır. "Özet Tanı ve Tedavi", "Tanı ve Tedavi; Cilt 1-2" ve "Güncel Tanı ve Tedavi" gibi eserleri, çok uzun yıllar boyunca ülkedeki hekimlerin başucu kitapları olmuştur. Bu eserler, tıbbın evrensel ve bölgesel boyutlarını içeren temel başvuru kaynaklarıdır. Prof. Dr. Murat Dilmener'in İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinde hocamız olarak bize anlattığı 'Tanı ve Tedavi' kitabının 2004 baskısına ait görsel aşağıda Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Prof. Dr. Murat Dilmener'in İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesinde hocamız olarak bize anlattığı 'Tanı ve Tedavi' kitabının 2004 yılındaki 6. baskısına ait görsel.

Son günlerine kadar, emekli olmasına ve ilerlemiş olan yaşına rağmen ne doktorluk mesleğini ne de akademisyenlik, bilim insanlığı, araştırma ve öğretim görevlerini bırakmamıştır. Fakültede aktif çalıştığı dönemlerde, hekimlerin hastalarında çözemedikleri sorunlar için danıştıkları isimlerin içinde en ön sıralarda olduğu gibi, emekli olduktan sonra da bilimsel toplantı ve kongrelerde faydalandıkları isimlerin de başında yer almıştır. Türkiye'de birçok tıbbi meslek örgütünün, branş derneğinin kurulmasında ve bugünlere gelmesinde büyük emekleri olmuştur. Son günlerinde bile İç Hastalıkları alanında yayımlanacak yeni bir kitabın hazırlıkları için uğraşıyordu. Covid-19 pandemisi sürecinde aktif hekimliğe devam eden Dilmener, 2020 yılında Covid-19 sebebiyle hayatını kaybetmiştir.

Ardından devlet yetkilileri, doktorlar, öğrencileri ve hastaları tarafından dualarla ve minnetle anılmıştır. Eşsiz tevazuu, mesleğine olan aşkı ve insan sevgisi ile hatırlanan Dilmener, örnek bir doktor ve hoca olarak hafızalarda yer etmiştir (Dilmener vd., 2020, URL. 2). Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından başlatılan "Sağlık Kahramanları Hatıra Ormanı" Kampanyası'na, bizzat Sağlık Bakanı tarafından Prof. Dr. Murat Dilmener adına hatıra fidanı bağışlanmıştır. Günümüzde, Türkiye'nin en saygın tıp fakültelerinden Cerrahpaşa'nın birçok önemli kliniğine ev sahipliği yapan ve 'Yeşilköy Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Prof. Dr. Murat Dilmener Yerleşkesi' ismiyle bilinen hastanede sayın Prof. Dr. Murat Dilmener'in ismi yaşatılmaktadır.

3. Mardin ve Bilim

Mardin, Anadolu'da ve dünyada bilim tarihinin başladığı noktalardan birisidir. Antakya ve Harran'la birlikte Mardin'deki Nisibis Akademisi dünyanın ilk üniversiteleri ve tıp eğitiminin verildiği ilk merkezlerdir. Bu merkezlerin içinde, Mardin'deki Nisibis Akademisini dünyanın ilk üniversitesi olarak niteleyen çalışmalar da mevcuttur. Nisibis Akademisinde tıp eğitimi verilmiş olması aslında Mardin'i tıp tarihinde müstesna bir konuma taşımaktadır. Günümüzde yapılan kazılar ve restorasyonlarla Nisibis Akademisinin kalıntıları Nusaybin'de gün yüzüne çıkmaktadır (Keser Kayaalp ve Erdoğan, 2013). Mardin tarih boyunca her biri ileri düzey üniversite ve enstitü benzeri eğitim veren çok sayıda medreseyi bünyesinde barındırmıştır. Bu medreselerin çoğunluğu Artuklu döneminde yapılmış ve taş işçiliğinin sanat şaheserlerine dönüştüğü ilim abideleridir. Çok sayıda medresenin Mardin'de yer alması ve bu medreselerde verilen nitelikli eğitimler Mardin'i bölgenin ilim merkezi haline getirmiştir. Zinciriye Medresesi, Kasimiye Medresesi günümüze ulaşmış en güzel örneklerdir. Hatuniye Medresesi (Sitti Radviyye Medresesi), Şehidiye Medresesi (Semanin Medresesi), Cihangir Bey Zaviyesi, Altunboğa Medresesi, Melik Mansur Medresesi ve Şah Sultan Hatun Medresesi Mardin merkezde bulunan ve tarih boyunca eğitim veren önemli ilim merkezleridir. Hatuniye Medreseleri hakkında ayrıca kısa bir bilgi vermekte fayda vardır. Selçuklu, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı hükümdarlarının ailelerinde yer alan kadınlardan birçoğu mal varlığının önemli bir kısmını ilim ve hayır faaliyetlerine harcamayı görev bilmişlerdir. Böylelikle başta Anadolu ve İstanbul olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde hatuniye, valide ve benzeri isimlerle bilinen külliyeler, medreseler, camiler, şifahaneler, kütüphaneler ve benzeri eserler bulunmaktadır. Bu eserlerin önemli bir özelliği de vakıf olarak kurumsal hâle getirilen ve kalıcı gelir kaynakları bırakılan yapılar asırlar boyunca ayakta kalıp varlıklarını devam ettirebilmiştir. Mardin'de yer alan en önemli Hatuniye Medresesi Mardin Artuklu meliki Necmüddin Alpi'nin eşi El Hâtun El Sit Radiyye tarafından inşa ettirilmiştir. Hâtüniyyetül Hanefiyye Medresesi veya Ammâre Hâtün Medresesi adıyla bilinen eser Mardin'de tarihi süreçte inşa edilmiş diğer bir Hatuniye Medresesidir. Hükümdar eşleri bu medreseleri inşa etmek ve giderleri için mallarını vakfetmekle kalmamış ayrıca dönemlerinin en iyi âlimlerini dünyanın değişik bölgelerinden getirerek bu medreselerde ilim okutmalarını sağlamışlardır. Bağdat'tan, Tikrit'ten ve benzeri ilim merkezlerinden gelen çok sayıda önemli alim bu medreselerde talebe yetiştirmiştir. Bütün bu medreseler tarih boyunca çeşitli faktörlerin etkisi ile hasar almış ve zamanla bir kısmı harap hale dönüşmüştür. Moğol istilası ve kuşatması sırasında şehir kapılarının dışında yer alan Kasimiye Medresesi büyük bir yıkımdan geçmiştir. Zamanla bütün bu hasarlar onarılmaya çalışılmıştır. Bütün bu medreselerde tarih boyunca din ve fen ilimleri eğitimleri bir arada verilmiştir. Astronomi gözlemleri için yapılan havuzlar ve kulelerle verilen gök ve uzay bilimleri, tıp, fizik, kimya, biyoloji, cebir, geometri, edebiyat, dil bilgisi, felsefe, sosyoloji, mantık, tarih ve coğrafya derslerinin yanı sıra dini ilimler bir arada verilmekteydi. Bu medreselerde bulunan âlimler tarafından tıp, astronomi, matematik ve benzeri ilimlerde birçok özgün eserler yazılmıştır. Bazı medreselerde ise lisansüstü eğitimle eşdeğer nitelikte uzmanlık ve âlimlik düzeyinde özelleşmiş alanlarda eğitimler verilmekteydi. Artuklu hükümdarları medreselerdeki ilim

tahsiline verdikleri önemi göstermek için medreseleri hünkâr mahfilleri ile donatmışlardı. Bazı dersleri bizzat kendilerine ayrılan mahfilde oturarak takip ederlerdi. Bu sebeple tüm dersler hünkâr dinliyormuş gibi büyük bir ciddiyetle anlatılırdı. Bu dönemlerde bölgede inşa edilen Bimaristan adıyla bilinen külliye içinde şifahane ve tıp eğitimi veren bir medrese de bulunmaktaydı. Günümüzde bu medreselerin ayakta kalanları müze hüviyetinde ziyarete açıktır. Özellikle Kasimiye Medresesi yakın tarihlerde Mardin Artuklu Üniversitesi bünyesinde düzenlenen çeşitli ilmi sohbet ve etkinliklere de ev sahipliği yapmıştır. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk öğrencileri ile 2023 yılı Eylül ayında Zinciriye Medresesi'ne düzenlediği ziyarete ait görsel Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk öğrencileri ile Zinciriye Medresesi Ziyaretimiz. 2023 Yılı Eylül Ayı.

Anadolu'daki beylikler döneminde Mardin'de kurulan Bimaristan isimli şifahane, Anadolu'da modern hastane ve tıp eğitimi verilen fakülte örneklerinin ilklerinden olarak kabul edilmektedir. Mardin'in Mâristan (Mesken) mahallesinde bulunan ve cami, medrese, çeşme ile hamamdan oluşan külliye, halk arasında Mâristan olarak bilinir. Anadolu'da külliye tarzında inşa edilen ilk yapı topluluklarından biridir ve aynı zamanda en eski tıp medresesi ve şifâhâne örneklerinden biridir. Mardin Artuklu Sultanı Necmeddin İlgazi'nin kardeşi Eminüddin tarafından başlatılan inşaat, 12. asrın başlarında sultan tarafından tamamlanmıştır (Ünver, 1940). Bu külliye'nin ilk doktoru Vehib bin Hekim'dir. 12. Asırda, bu külliye'de; tedavi amacıyla, bitkisel ilaçlar ve şifalı açık hava kullanılmasının yanı sıra, termal kaynağa sahip olan hamam ve ilgili bölümler de su tedavisi için kullanılmıştır. Oldukça havadar, ferah ve su kaynağı olan bir alanda kurulan, uzun yıllar hastane ve tıp fakültesi statüsünde hizmet veren bu külliye'de, teorik ve pratik derslerin yapılması için uygun bir mimari proje uygulanmıştır. Uzun yıllar boyunca bu külliye'de çoğunluğu Müslüman, bir kısmı da Süryani olan birçok

ünlü hekim çalışmıştır. Bunların içinde Abdullatif El Bağdadi yazdığı çok değerli eserlerle asırlar sonraki keşiflerin öncüsü olan kıymetli bir hekimdir. Fahreddin el Ensari el Mardini ise kendi döneminin en önemli filozofları ve hekimleri arasında sayılmaktadır. Mardin’de yetişen Harputlu Şehabeddin Sühreverdi ise aklın ve idrakin bilimdeki önemini vurgulayan, pozitivist bakışın önemli öncülerinden olan büyük bir hekimdir. Birçok tıp doktoru yetiştirmiştir. İbni Sina’nın eserlerini şerh ederek birçok kıymetli eseri ortaya koymuştur. İbni Rakika İbni Rukaya, İbnü’s Salah ve Necmeddin ibni Minfahi gibi birçok hekim bu dönemde yetişen ve Mardin’den tüm bölgeye şifa dağıtan kıymetli ilim insanları olarak tarihte yerlerini almışlardır. Urfalı Diyakos Abü Said, Urfa Metropolitisi Athanasius Denho, Kartbart’lı Şemun gibi isimler bu dönemde Mardin’de çalışan Süryani hekimler arasında sayılabilirler. Süryani hekimlerin birçok eserin tercümesinde faydalı oldukları bilinmektedir (Dirier ve İnan, 2020; Sezgin, 2010; Keskinbora, 2008). Günümüzde halen hamamı, camisi, çeşmesi ve diğer belirli kısımları ayakta olan bu külliye restore edilerek Mardin’in tıp tarihinin sergileneceği bir alana dönüştürülmesi çok anlamlı olacaktır. Mardin’in tıp bilimleri içerisindeki rolü ve çıkardığı hekimler tarihle sınırlı kalmamıştır. Son bir asır içerisinde modern tıp eğitimi almış ve Türkiye’nin en saygın tıp fakültelerinde akademisyenlik yapmış, akademik ünvan sahibi olan 50’den fazla Mardinli büyük hekim bilinmektedir. Prof. Dr. Aziz Sancar’ın ve Prof. Dr. Murat Dilmener’in dışında sayılabilecek 50 civarında Mardinli tıp profesörünün her birinin kendi alanlarında önemli başarıları bulunmaktadır. Bunların içinde tıp fakültelerinde Dekanlık ve bağlı bulunulan üniversitelerde Rektörlük yapmış çok değerli bilim insanları da bulunmaktadır.

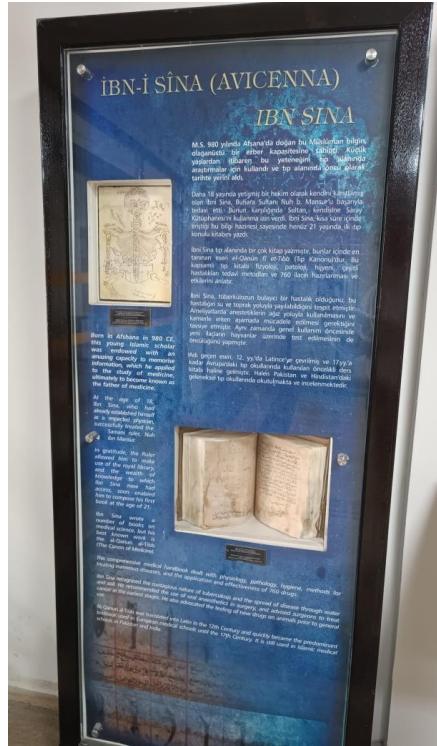
Mardin Artuklu Üniversitesine bağlı olarak 2021 yılında kurulan Tıp Fakültesinin, 2023 yılında tıp lisans ve tıpta uzmanlık eğitimlerine başlamış olması bütün bu tarihî mirasın taçlandırılması anlamına gelmektedir. 2021 yılında kurulan ve 2023 yılında öğrenci olarak eğitime başlayan Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk binasına ait görsel şekil 5’te sunulmuştur.

Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinde tarihi misyonla uyumlu olarak, geçmişteki önemli bilim insanlarının bilinmesi önemsenmektedir. Onuncu yüzyılın sonlarına doğru Buhara’da doğan İbni Sina, günümüz yaşam süreleriyle kıyaslandığında kısa ama oldukça verimli ve ilimle dolu bir hayat sürmüştür. Tıp dâhisi olarak anılan İbni Sina, yalnızca tıp alanında değil, pek çok bilim dalında da yüzlerce makale ve kitap yazmıştır. Ancak, en çok tıp alanındaki çalışmalarıyla tanınmasının nedeni, bu alandaki eserlerinin derinliği ve özgünlüğüdür. Eserlerindeki yenilikçi içerik ve ileri görüşlü tespitleriyle dünya tıp tarihinde önemli bir yere sahip olan İbni Sina’nın çalışmaları dikkatle incelenmeli ve değer verilmelidir. Batı dünyasında 18. yüzyılda gerçekleşen ve “aydınlanma çağı” olarak bilinen dönemdeki filozofları etkileyen en önemli isimlerden birinin İbni Sina olduğu kabul edilmektedir. Ancak, Batı’nın bilimsel düşünceye yönelmesi ve bu alanda reform yapması, İbni Sina’nın ölümünden yaklaşık 800 yıl sonra gerçekleşmiştir. Ölümünden 8 asır sonra bile dünya üzerinde etkili olabilen İbni Sina’nın eserleri ve fikirleri yeterince tanınmamaktadır. “El-Kanun fi’t-Tıb” adlı kitabı, Avrupa’da tıp tarihi için en önemli kitaplar arasında yer almaktadır. İbni Sina, hastalıkların önlenmesi, temel nedenleri, oluşum mekanizmaları ve tedavisi üzerine çok önemli keşiflerde bulunmuştur. Toplamda 200’den fazla eseri bilinmektedir ve bunların çok azı günümüz Türkçesine çevrilmiştir. İran’ın Meşhed kentindeki Razavi Kütüphanesi Müzesi’nde, İbni Sina’ya ait 149 el yazması kitap ve diğer eserler orijinal hâllerinde bulunmaktadır ve yakın zamanda bu kitaplar halka açık bir sergiyle gösterilmiştir. İbni Sina’nın en önemli eserlerinden biri, Orta Çağ’dan itibaren 700 yıl boyunca Batı’da ders kitabı olarak okutulan ve Latinceye on defa çevrilen “El-Kanun fi’t-Tıb”dır. Bu kitap günümüzde hâlen Asya’daki geleneksel tıp eğitimi veren kurumlarda ders kitabı olarak tetkik edilmektedir. Diğer önemli bir kitabı ise on bir ciltlik “Kitabu’ş-Şifa”dır.

Kitabu’ş-Şifa, Mevlâna Celaleddin Rumi tarafından da övgüyle bahsedilen bir başyapıttır. İbni Sina’nın daha iyi tanınması ve günümüz tıp bilgileriyle önerilerinin sentezlenerek hekimler tarafından özümsemesi büyük önem taşımaktadır. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk binasının girişinde sergilenen İbni Sina ve İslam tıbbının altın öncülerine dair bilgilendirmeler ile ilgili görseller aşağıda şekil 6 ve 7’de sunulmuştur. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin devraldığı tarihî ilim mirası son derece büyüktür. Asırlarca dünyanın önemli ilim merkezleri arasında yer almış ve çok sayıda önemli ilim insanı yetiştirmiş Mardin’den başarıları ile dünyaya mal olmuş çok sayıda tıp doktoru çıkmıştır. 2021 yılında kurulan Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin devraldığı misyonu devam ettirebilmesi için çok büyük bir azim ve gayret gerekmektedir. İki yıl gibi kısa bir süre içerisinde öğrenci olarak lisans eğitimine ve araştırma görevlisi olarak tıpta uzmanlık eğitimine başlayan Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesi önemli bir başarı ortaya koymuştur fakat asıl büyük başarılar için bilimsel araştırmalarda öncü olunması gerektiği bilinmektedir. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin eğitim müfredatında, uyum haftasında ve sosyal programlarında bölgenin ilim mirasının öğrenilmesi, görülmesi ve bilinmesi için gerekli adımlar atılmıştır. Kökü mazide ama hedefleri atide olan hekimlerin yetişmesi ile arzu edilen başarılar ortaya çıkacaktır. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk binasının girişinde sergilenen bölgede tarihî süreçte kullanılan malzeme ve cihaz örnekleri aşağıda şekil 8’de sunulmuştur.

Şekil 5. 2021 yılında kurulan ve 2023 yılında öğrenci olarak eğitime başlayan Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk binası.

Şekil 6. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk binasının girişinde sergilenen İbni Sina bilgilendirmesi.

Şekil 7. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk binasının girişinde sergilenen İslam Tıbbının Altın Öncüleri bilgilendirmesi.

Şekil 8. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinin ilk binasının girişinde sergilenen bölgede tarihi süreçte kullanılan malzeme ve cihaz örnekleri.

Sonuç

Mardin'den yola çıkarak, İstanbul'da, Çapa Tıp Fakültesinde eğitim alan ve daha sonra dünya çapında doktorlar olarak, birçok öğrenci ve öğretim üyesi yetiştiren Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener, günümüzdeki genç öğrencilere örnek olacak vasıfta idealist bilim insanları ve hekimlerdi. Prof. Dr. Aziz Sancar'ın lisansüstü eğitiminde yurt dışına yönelmesi, köklerinden bağımlı koparmadan, köklerine aidiyetini kaybetmeden olağanüstü başarılar elde etmesi, ömrü boyunca elde ettiği kazancının çok büyük kısmını memleketindeki öğrenciler için bir vakfa çevirmesi onun farklılığını ve büyüklüğünü ortaya koymaktadır. Prof. Dr. Murat Dilmener ise okuduğu fakültede öğretim üyesi olarak İstanbul'da kalmış, meslek hayatı boyunca alanında dünya çapında büyük başarılar elde etmiştir. Çok kıymetli araştırmalar yapmış, eserler yazmış ve on binlerce hekimin yetişmesinde büyük emekleri olmuştur. Bu süreçte, köklerini asla unutmamış, her türlü bedeli ödemeyi göze alarak, maddi ve manevi olarak, memleketinden gelen hastaların, öğrencilerin en büyük destekçisi olmuştur. Böylelikle, Prof. Dr. Aziz Sancar ve Prof. Dr. Murat Dilmener'in hayatları, bilimsel başarıları, insani vasıfları bir arada okunduğunda, iyiliğin dünyanın her yerinde korunabildiği, sahip olunan güzel vasıfların en büyük bilimsel başarılarla taçlandırılması durumunda daha anlamlı hâle geldiği görülebilmektedir. Bugüne kadar isimleri, Türkiye'nin dört bir köşesinde birçok kuruma verilen, birçok ödülleri alan bu iki büyük bilim insanı bunu fazlasıyla hak etmektedirler. Mardin'de kurulan ve 2023 yılında öğrenci kabul eden Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Mardin Eğitim ve Araştırma Hastanesi bünyesinde, imkân olan birimlerde, Mardin'in haklı gurur kaynakları olan Prof. Dr. Aziz Sancar'ın ve Prof. Dr. Murat Dilmener'in adlarının verilmesi, onların kıymetli anılarını yaşatmak ve fakültede okuyacak öğrencilere örnek hekimlik konusunda ufuk çizmek için çok anlamlı olacaktır. Mardin Artuklu Üniversitesi Tıp Fakültesinde yapılacak bilimsel araştırmalar, etkinlikler ve yayımlar sayesinde Prof. Dr. Aziz Sancar'ın ve Prof. Dr. Murat Dilmener'in daha iyi anlaşılması, tanıtılması ve eserlerinin yaşatılması mümkün olacaktır. Mardin'in bilim mirası binlerce yıllık geçmişe sahiptir. Tıp biliminin tarihi yeniden yazılırken Mardin'de verilen tıp eğitimlerinin ve kurulan şifahanelerin önemli bir yer tutacağı görülecektir. Dünyada bilim tarihinin ve tıp biliminin başladığı önemli merkezlerin başında gelen Mardin'den çıkan ve başarıları ile dünyaya mal olan bu iki hekimin hayatları, mesleki başarıları ve insani vasıfları yeni nesiller için yol göstericidir.

Ek Bilgiler

Finansman: Bu çalışmada bir bütçe, fon vb. finansman desteği kullanılmamıştır.

Etik beyanı: Bu çalışmada ülkemizde ve uluslararası alanda gerekli olan tüm etik kural ve mevzuatlara uyulmuştur.

Çıkar çatışması beyanı: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Teşekkür: Her iki büyük bilim insanı ile aynı tıp fakültesinden mezun olmam, aynı gelenekte eğitim almam, Prof. Dr. Murat Dilmener'in öğrencisi, Prof. Dr. Aziz Sancar'ın ise meslektaşı olmam, yakın bölgelerde yetişmem, onların doğduğu topraklarda hekimlik ve tıp fakültesi öğretim üyeliği yapmam sebepleriyle bir hekim ve bilim insanı olarak yetişmemde üzerimde hakları bulunmaktadır. Onların doğduğu topraklara tıp fakültesi açılması için gönüllü olarak koşmam bu hakkı ödemeye yetmez. Bu sebeple onlara minnetlerimi arz ediyorum.

Kaynakça

Dilmener, M., Güler, K., ve Çefle, K. (2020). Güncel tanı ve tedavi. İstanbul Tıp Kitapevleri.

Dirier, A., ve İnan, C. (2020). Türkiye'de ilk tıp fakültesi'ni Mardin'de Artuklular kurdu. *Journal of Islamic Jerusalem Studies*, 20(3), 337-351. <https://doi.org/10.31456/beytulmakdis.811397>

Keser, Kayaalp, E., Erdoğan, E. (2013). "The Cathedral Complex at Nsibis", *Anatolian Studies*, 63, 137-154. <https://doi.org/10.1017/S0066154613000070>

Keskinbora, H. K. (2008). "Artuklularda bilim ve sağlık". İbrahim Özcoşar (Ed.), C. 1, (s. 489-514), Mardin Valiliği Kültür Yay.

Savaş, H. B. (2022). Beslenme biyokimyası (1. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık. s. 3-9.

Sezgin, F. (2010). Tanınmayan büyük çağ (3. baskı). Timaş Yay. s. 457-551.

Ulupinar, E. (2023). Aziz Sancar. *Osmangazi Tıp Dergisi*. (ÖZEL), 97-110. <https://doi.org/10.20515/otd.1395771>

Ünver S., (1940). Selçuk Tababeti. Türk Tarih Kurumu. s. 16.

Web Kaynakları:

URL. 1: <https://medimagazin.com.tr/guncel/aziz-sancar-mardinde-doktorluk-yapmak-nobel-almaktan-daha-iyi-bir-sey-70267> (e.t. 03.06.2024).

URL. 2: <https://www.klimik.org.tr/2020/05/03/prof-dr-murat-dilmeneri-yitirdik-uzuntumuz-cok-buyuk/> (e.t. 03.06.2024).